

Konferencijos

TAPATYBĖS SKLAIDA IR RIBOS

Lietuvos filosofų draugija ir Vilniaus pedagoginio universiteto Filosofijos katedra savo kasmetinę mokslinę konferenciją šiais metais pavadino „Tapatybės sklaida ir ribos“¹. Konferencija vyko balandžio 27–28 d. VPU Antruosiose rūmuose.

Tapatybės steigimosi, sklaidos ir ribų problema tebėra tarp aktualiausių šiuolaikinės filosofijos problemų. Tai įrodo ir konferencijos apimtis, ir jaunų žmonių gausa auditorijoje, ir užsienio svečių atvykimas – svarbiausiu konferencijos įvykiu tapo prof. A. Lingio ir prof. A. Mickūno dalyvavimas. Turbūt viena iš tokio susidomėjimo priežasčių – minėtos problemos platumas: ji apima keletą aptarimo plotmių, kurias konferencijoje atskleidė skirtingos tematikos pranešimai. Galima būtų sakyti, kad apie tapatybės steigimą bei sklaidą kalbėta teksto (filosofinės hermeneutikos), egzistencijos, visuomeninio politinio gyvenimo, mokslinės veiklos lygmenyje.

Konferencijos nagrinėjamos temos įvadas buvo pirmasis – dr. D. Jonkaus – pranešimas, pavadintas „Saviįprasminimas: tapatybė ir/ar atvirumas“. Prelegentas konstatavo esminius saviįprasminimo vyksmo momentus, šio vyksmo ryšį su filosofijos disciplinomis (hermeneutika, fenomenologija, gnoseologija). Tačiau

svarbiausiu pranešimo akcentu galima laikyti tezę, kad saviįprasminimas „apima ne tik pažinimą, bet ir veikimą“, kad savasties kūrimosi veikloje „išnyksta klasikinė teorijos ir praktikos perskyra. Teorija realizuojama kaip praktikos funkcija“. Žmogaus veikla pasaulyje neišvengiamai susijusi su bendravimu, kuris suponuoja kito pasirodymą. Kitybė dr. D. Jonkaus pranešime išskyla kaip tai, kas įgalina mus, remiantis analogijomis, aptikti savo pačių savastį.

„Aš“ ir kito sąryšingumo temą pratęsė dokt. S. Pučiliauskaitė savo pranešime „Savasties hermeneutika anapus *Cogito* ir *anti-Cogito* alternatyvos“. Pranešimo ašis – Ricoeuro įvykdytas *idem* ir *ipse* tapatybės supriešinimas; aplink ją sukasi Descarteso, Nietzsche's, Heideggerio filosofijos interpretacijos. „... tapatybė *ipse* prasme neimplikuoja jokio tvirtinimo apie įsivaizduojamą nekintantį asmenybės branduolį“, – teigia Ricoeuras, tai tapatybė, besisteigianti per kito dalyvavimą mano gyvenime. Prelegentė aptarė Ricoeuro pateiktus charakterio pastovumo ir žodžio tesėjimo pavyzdžius: jeigu charakterio tęstinumas atstovauja savasties kaip *idem* pasireiškimui, tai žodžio tesėjime savastį aš išlaikau, orientuodamasis į kitą – pažadas *kitam* leidžia man likti ištikimam *pačiam sau*, net jei kinta mane supanti aplinka, mano troškimai, nuomonės ar polinkiai.

¹ Žr. Tapatybės sklaida ir ribos: mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2001. 52 p.

Emociniu krūviu iš kitų egzistencinės problematikos pranešimų išsiskyrė doc. dr. J. Baranovos pranešimas „Mirtis kaip iššūkis subjekto tapatybei“. Baranova, remdamasi Rosenzweigo ir Levino filosofija, mirtį apibūdina kaip ryškiausią kitybės formą, tikrąją subjekto ribą, paslaptį, kurios objektas nepajėgus įminti, kadangi su savo mirtimi niekuomet nesusitinkama. „Levinas nemano, jog mirtis yra galutinis subjekto autentiškumo ir vyriškumo testas“, – teigė prelegentė, išreikšdama opoziciją Heideggerio idėjai apie žmogaus egzistenciją kaip būtį-mirčiai. Kad mirtis galėtų iškilti subjekto savirefleksijoje, jo sąmonėje turi egzistuoti tam tikras mirties vaizdinys. Heideggerio filosofijoje toks vaizdinys susiformuoja patirtyje pagal analogiją su kito mirtimi; mirtis čia apibrėžiama kaip visiems žmonėms bendras, vienodas buvimo modusas. Individas Heideggeriui yra *vienas iš tų, kurie miršta*. Tuo tarpu Rosenzweigas ir Levinas teigia, jog kiekvienas mirštame *savo mirtimi*, kuri nėra analogiška jokiai kitai mirčiai. Tad ar galima mirčiai pasiruošti? Ne, atsako Rosenzweigas, nes mirtis visuomet yra netikėtumas. Kaipgi tuomet išsivaduoti iš infantilios savo identitetą mirties akivaizdoje praradusio subjekto būsenos? Prelegentė siūlo prisiminti Nietzsche'š raginimą gyventi akimirka, „gyventi gyvenimą“.

Netikėtumo temą gvildeno ir doc. dr. T. Sodeika. Savo pranešimo „Apie tai, kaip Aristotelis vijo netikėtumą į Porfyrijaus medį, kaip Deleuze'as ir Guattari bandė tam pasipriešinti ir apie Nietzsche'š juoką pro ašaras“ pavadinimą jis sakėsi formulavęs, bandydamas atspindėti tris skirtingas laikysenas netikėtumo akivaizdoje. Pirmoji – tai tradicinės filosofijos (ir visų pirma jos autoriteto Aristotelio) taikoma „Porfyrijaus medžio“ schema – bandymas suklasifikuoti netikėtumą, priskirti jį tam tikrai rūšiai, giminei, kitaip tariant, paversti kategorija, kuri

jau *nebebūtų netikėtumas*. Kitaip su netikėtu elgiasi Deleuze'as ir Guattari, prieštaraujantys griežtos klasifikacijos idėjai. Šie filosofai siūlo kitokią klasifikacijos struktūrą – vadina ją „šakniastiebio“ („grybienio“) principą: visos sąvokos šioje struktūroje yra lygiavertės viena kitai, visos jos yra skirtingos viena kitos atžvilgiu, todėl negali būti suvedamos į bendras rūšis ar gimines. Visgi Deleuze'as ir Guattari, prelegento nuomone, nėra pakankamai radikalūs: kaip netikėtumą beklasifikuotum, refleksijoje jis *tampa ne-netikėtu*. Tad kokia laikysena išlaiko netikėtumo autentiškumą? Sodeika teigia, jog tai Nietzsche'š „juokas pro ašaras“ – atsidavimas pasaulio vyksmui, nesistengiant nei sisteminti praeities, nei numatyti ateities. Diskusijose gimusiam netikėtumo apibūdinimui kaip to, kas *nenumatoma* ir *nesugaunama* jokios klasifikacijos „tinklu“, pritarė daugelis konferencijos dalyvių.

Apie tapatybę teksto plotmėje kalbėjo dokt. M. Gutauskas pranešime „Teksto tapatumo pagrindo problema filosofinėje hermeneutikoje“. Jis nurodė „du momentus, nulemiančius teksto prasmes ir tai, ką laikome jo tapatybe“: tai situacija, iš kurios ir kurioje gimė tekstas, ir teksto objektyvacija, įvykstanti kiekvieno perskaitymo momentu. Prelegentas išskėlė klausimą, kuris iš šių momentų svarbesnis, kuris lemia teksto statusą. Atsakyti į šį klausimą buvo bandoma einant nuo heidegeriškosios teksto kaip „įvykio kalbėjimo“ sampratos, prisimenant Gadamerio reikalavimą įvykį ir tekstą laikyti organiškai visuma, o galiausiai – Ricoeuro mintis apie tekstą kaip tam tikrą pasaulio projektą, kurį nuolat kuria skaitytojas, derindamas su kintančiu savasties projektu. Tačiau toks šuolis „panaikina teksto autonomiškumą, interpretacijos teisingumą“ ir leidžia pačiam skaitytojui su pasirinkto metodo pagalba konstruoti teksto tapatybę. Bet

ar taip nepanaikinama teksto *kitybė*? Kad šito būtų išvengta, reikėtų vadovautis Ricoeuro pasiūlyta „savo prietarų“ refleksija. Būtent ji, pasak prelegento, padės įvairiose interpretacijose išlaikyti teksto ir tikrovės tarpusavio ryšį.

Teksto ir tikrovės tarpusavio ryšys, pasak dokt. P. Pukelio, svarbus atrodė ir tokioms skirtingoms filosofinėms srovėms kaip pokarinės Europos kontinentinė ir analitinė filosofija. Jų atsakymus į klausimą, „kaip yra įmanoma kalbinių išraiškų prasmė ir reikšmė?“, Pukelis pristatė savo pranešime „Skirtis ir kalbinis žaidimas: Derrida ir Wittgensteinas apie reikšmę“. Pasak prelegento, ir Derrida, ir Wittgensteinas kritikavo įsitikinimą, kad „žodžio reikšmė yra objektas, kuriam jis atstovauja“, tačiau pateikė skirtingus atsakymus, kokias yra tikroji reikšmės esmė. Derrida kalbos prasingumą, o kartu ir kiekvieno žodžio reikšmę kildina iš kalbos dalių tarpusavio ryšio, egzistuojančio skirties tarp nuorodos ir to, kieno nuoroda esama (*difference*), pavidalu. Vėlyvasis Wittgensteinas teigia tarp kalbos ir gyvenimo egzistuojant tam tikrą ryšį – „kalbinį žaidimą“, priklausantį nuo žmonių „gyvenimo formų“, apimančių biologinę prigimtį ir visuomeninius papročius. Tik konkrečiame „kalbiniame žaidime“ kalbinės išraiškos įgauna reikšmę, todėl pakinta, pradėjus „žaisti kitą žaidimą“. Pasak Wittgensteino, „kai kuriuose kalbiniuose žaidimuose kalbinės išraiškos gali nurodyti į ekstralingvistinius objektus.

Dokt. T. Kačerauskas pranešime „Poetinė tapatybė ir metaforos teorija“ nagrinėjo poetinę metaforą kaip tai, kas, gimdamas eilių rašymo procese, nėra kuriančiojo vidujybės atskleidimas, kuris uždarytų jį solipsistinėje saviraiškoje, bet kelias link autentiškos kitybės. Atlikdama ne matymo „kaip“, bet matymo „ką“ funkciją, metafora yra vienintelis įmanomas kitybės pasirodymo modusas. Pranešime

dažnai minėjęs Leviną, prelegentas pabaigoje priminė šio filosofo namo metaforą, išreiškiančią „vidujybės ir išorybės sąveiką“.

Metaforišku galima būtų pavadinti ir dokt. A. Dainio pranešimą „Individo tapatybė kaip jo esmiškas nekomunikabilumas, arba kodėl absoliuti komunikacija yra negalima?“. Pranešime stengiamasi aptarti tai, ko neįmanoma užčiuopti su teorinio diskurso pagalba – t. y. kalbama apie individo tapatybę, kuri dingsta, vos tik yra įtraukiama į *bendrą* su kitais komunikacijos lauką. Pastebima, jog tam tikrus individų panašumus deklaruojanti „transcendentalinė filosofija patyrė fiasko postmodernaus diskursų, kalbinių žaidimų pliuralizmo akivaizdoje“. Šiuolaikinė filosofija individą supranta kaip „empirinę ir fenomenalią tapatybę“, kuri tokia išlieka tik nekomunikavimo sąlygomis. Vis dėlto, orientuojantis į faktinį pasaulį, tenka nustatyti tokio individo ir kitų individų bendravimo ribą. Prelegento manymu, tai individams bendras kultūrinis pasaulis, kuriame vyksta uždaras kiekvieno individo, prilyginamo Leibnizo „monadai“, gyvenimas: „tapatybės fenomenas yra gyvenimo forma, kuri pliuralizmo sąlygomis dalyvauja kitų galimų gyvenimo formų įvairovėje“. Ši mintis skatina perėti prie visuomeninio gyvenimo problematikos, tapatybės steigimosi, sklaidos ir ribų socialinių bei politinių aspektų aptarimo.

Kaip savo pranešimo „Suverenumo fikcija“ pradžioje pastebi K. Klimka, „pirmosios filosofijos pirmumas politikos atžvilgiu abejotinas. Tačiau neįmanomas atsietas šių dviejų sričių nagrinėjimas“. Nors Aristotelis priešpriešina politinį gyvenimą „grynai gyvybei“, vis dėlto šiuolaikiniai filosofai (Foucault, Benjaminas, Agambenas, Schmittas) teigia, jog individualizacija yra neišvengiamai susijusi su politiniu gyvenimu, su teisine tvarka. Tačiau prelegentas akcentavo dviprasnę individo padėtį

teisinės tvarkos atžvilgiu, remdamasis Schmitto žodžiais: „aš, suverenas, kuris esu anapus teisės, skelbiu, kad nieko nėra anapus teisės“, – t. y. įgaliojimus nustatyti teisinę tvarką ir kontroliuoti jos galiojimą gali turėti tik tas, kuris laikomas esančiu aukščiau tos tvarkos. Tokiu būdu įsigali naujo tipo teisingumas be visiems bendrų kriterijų, vadinamoji „išimties politika“, apeliuojanti į išimtį, kaip į suverenumo paradigmą.

Subjekto patirties ribotumą, jos istoriškumą bei tautiškumą, pabrėžiamą Cassirerio ir Rosenzweigo filosofijoje, savo pranešime aptarė doc. dr. G. Mažeikis („Holistinio dialektinio identiteto kritika E. Cassirerio ir F. Rosenzweigo filosofijoje“). Cassirerio apmąstymuose susiejamas „transcendentalinis, tiesiogiai nuo empirinės patirties nepriklausomas suvokimo formos pobūdis“, kurį Kanto filosofijoje aptinkame tam tikrų žmogui būdingų mąstymo formų pavidalu, ir suvokimo „istorinė, empirinė priklausomybė nuo didelių žmonių grupių patirties ir nuo kiekvieno individo ontogenezės“. Šias mintis perima ir pratęsia Rosenzweigas. Tokiu būdu, prelegento nuomone, atveriamas kelias liberaliam, holistinių pretenzijų atsisakiusiam „naujamam mąstymui“; formuojasi modernus žydų identitetas, nesušijęs išimtinai su religine judėjiškąja paradigma. Pranešimo pabaigoje nuskambėjęs klausimas, „ar tokia identiteto reforma būtų galima Lietuvoje, kur labai ryškios holistinio tapatumo kanonizavimo programos?“, leidžia pereiti prie lietuviškojo identiteto bei mentaliteto analizės.

Ją savo pranešime atliko prof. hab. dr. E. Nekrašas („Lietuviškasis identitetas ir lietuviškasis mentalitetas“). Jis teigė norįs pažvelgti į nagrinėjamą problemą ne filosofo akimis, bet vadovautis kultūrologų, sociologų, istorikų pastebėjimais bei empiriniais tyrimais.

Pranešimo pradžioje trumpai apžvelgęs Lietuvos istoriją kaip lietuvių tautos identiteto steigimosi horizontą, Nekrašas akcentavo šiuo metu vykstančią lietuvių identifikaciją su Europa. Tačiau šis procesas komplikuoatas, kadangi lietuvių mentalitetas, pasak prelegento, nėra europietiškas, kosmopolitiškas, bet „valstietiškas“. Pagrindiniai jo bruožai – konservatizmas, kolektyvizmas, pesimizmas, teisinis nihilizmas, laukimas malonių iš valdžios. Be abejo, dėl to nereikėtų kaltinti pačių piliečių – šiandieninę situaciją daugiausia nulėmė lietuvių tautą palietusios istorinės peripetijos. Paminėjęs ir teigiamus lietuvių bruožus, – darbštumą, sugebėjimą išlikti ekstremaliomis sąlygomis, – prelegentas išreiškė viltį, kad mentalitetas – neabejotinai istorinė kategorija, todėl tikrai įmanomi jo pokyčiai, ypač dabartinėje situacijoje, kurią Nekrašas laiko sparčiausių per visą Lietuvos istoriją pokyčių laikotarpiu.

Nesunku buvo pastebėti konferencijos dalyvių susidomėjimą pranešime nagrinėtais klausimais. Kilo diskusijos apie lietuvių charakterį, kurio bruožų kritiškas vertinimas turėtų padėti tobulinti save. Taip pat buvo diskutuojama dėl europietiškojo mentaliteto sampratos: ar toks iš viso egzistuoja, ar krikščionybę ir antikos palikimą galima laikyti jo vienovės pagrindu?

Tai, kad tautinio identiteto ir mentaliteto problemos aktualios ne tik lietuviams, bet ir kitų tautų žmonėms, įrodo Rekha'os Menon pranešimas, svarstantis indų identiteto išlaikymą meninėje kūryboje. Demonstruodama įvairių laikotarpių savo tautos meno kūrinius, prelegentė teigė, kad vis labiau tolstama nuo kosmologinio mąstymo, būdingo senajam indų menui, ir vis dažniau orientuojamasi į vakarietiškąją rinką, kurioje indiškumas tampa tik dar viena preke, todėl iš jo reikalaujama tik išorinės

formos, atitinkančios *vakarietiškoji* Indijos vaizdinį. Tai paaikškina ir grubios erotikos atsiradimą: ji keičia senųjų menininkų sukurtus subtilius pasaulio, kaip erotiniu santykiu pagrįstos ir reguliuojamos visumos, atvaizdus.

Apie tautos identitetą kaip nuolatinio steigties proceso visą laiką kintantį produktą kalbėjo doc. dr. A. Valantiejus savo pranešime „Trys tapatybės raidos kryptys. Pradmeninės, socialinės ir diskursyvosios sklaidos modeliai“. Prelegentas pradėjo Gernerio išreikšta mintimi, jog šiandienos pasaulyje žmogus privalo turėti tautybę, kuri tampa natūraliu identiteto pagrindu. Tačiau identiteto formavimesi dalyvauja ne tik tautinė subjekto savimonė, bet ir – turbūt aktyviausiai – išoriniai veiksniai, iš kurių svarbiausi būtų tapatinimasis su tam tikra grupe bei pastanga atitikti socialinę normą. Todėl prelegentas akcentavo, kad identiteto kūrimąsi sąlygoja ne pozityvusis tęstinumo, bet pertrūkio (skirtingumo, naujo konteksto) aspektai, prisitaikymas prie naujų sąlygų.

Artimas tik ką aptartam pranešimui mintis išreiškė dr. V. Rubavičius pranešime „‘Tapatumai’ globalizacijos sąlygomis“, tapatumą apibrėždamas kaip savivokos aktą. Jeigu nenorime nuolatos dėvėti anonimiškos *das Man* kaukės, privalome patys kurti savo tapatybę. Be abejo, šis procesas visuomet bus susijęs su istorine bei visuomenine individo situacija, su savęs paties įveika, taikantis prie kintančio pasaulio. Pasak prelegento, žmogaus keitimosi galimybės užfiksuotos jau pamatiniame – Biblijos – tekste. Tačiau tapatybės kūrimas, kaip *subjektyvus procesas*, nevyksta „tuščioje vietoje“ – kitaip tariant, jis įmanomas tik kaip tam tikras pakartojimas. Tai nėra aklas pakartojimas, bet kūrybiškas tam tikrų elgesio normų ir veiklos formų perėmimas, jas modifikuojant, pritaikant savo asmenybei. Kaip tik tokiu būdu steigiamas pasaulio įvairovė.

Pastarasis Rubavičiaus pastebėjimas sugrąžina prie dr. A. Žukauskaitės pranešimo „Tapatybė ir pakartojimas“, kuriame teigiama, jog „tam, kad pakartojimas taptų įmanomas, jis turi produkuoti ir skirtumą: pakartotas dalykas kiekvieną kartą yra jau kitas, nes priešingu atveju turėtume ne pakartojimą, bet tapatybę, vieną ir tą patį dalyką“. Todėl derėtų kalbėti ne apie pakartojimą, bet apie *pamėgdžiojimą*. Socialiniame bei politiniame gyvenime vykdoma mimezė įgalina bendrą egzistavimą. Tačiau ji taip pat gali implikuoti ir įstatymo *pažeidimą*. Pasak prelegentės, tokiu atveju mimezė priylgsta komedijai arba tragedijai: komedijai, jeigu įstatymas atmetamas, suvokus jo principus; tragedijai, jeigu įstatymas atmetamas dėl jo pasekmių.

Šiuolaikiškumu išsiskyrė dokt. A. Davidavičiaus pranešimas „Proto ir kūno tapatybė kaip protingų automatų galimybės laidas“. Teorinį pagrindą tokiai galimybei, pasak prelegento, suteikė Descartes’as, susilpninęs antiikinę priešpriešą tarp natūralių ir dirbtinių esinių: bet kokius fizinius kūnus galima laikyti tik automatais, jeigu juose nevyksta mentaliniai procesai. Tačiau būtent šis pastebėjimas atskleidžia tiesą, jog automatas nėra identiškąs žmogui, kaip *racionaliai maštančiai būtybei*: automatai tėra mašinos, atliekančios mėgdžiojimą, nesuprantančios humoro, negalinčios replikuoti etc. Norėdamas suteikti automatams tam tikrą vietą žmogiškosios savirefleksijos plotmėje, Davidavičius išreiškė mintį, jog be robotų negalėtume išsamiai ištirti patys savęs: robotai leidžia žmogui pažvelgti į save „iš šalies“, atrandant silpną (poliarizuotą) tapatybę jei ne tarp mentalinių, tai bent tarp fizinių žmogaus ir automato gebėjimų.

Dokt. A. Gedučio pranešimas „Mokslinio identiteto konstravimas“ buvo skirtas aptarti mokslinio identiteto konstravimo procesą. Šia-

me procese prelegentas išskyrė du aspektus: pozityvų, nusakantį mokslininko priklausomybę tam tikrai disciplinai ar bendrijai, mokslininko pareigas visuomenei, vadovavimąsi tam tikru tyrimo metodu bei mokslininkui privalomomis etinėmis normomis; ir negatyvų, kurių sudaro mokslo kompetencijos ribų nusakymas, reikalavimas neprisiimti jokios vertybinės pozicijos, draudimas mokslą paversti religija, metafizika ar ideologija. Prelegento pateikti pavyzdžiai rodo, jog skirtingi teoretikai nevienodai įsivaizduoja mokslininko identiteto konstravimą, pavyzdžiui, M. Weberis siekia suderinti pozityvų ir negatyvų šio proceso aspektus, tuo tarpu P. Feyerabendas ir J. Habermasas, „siekdami sumažinti mokslo įtaką politikai, apsiriboja veikiau negatyviuoju aspektu“.

Greta filosofijos „klasikų“ (Platono, Aristotelio, Nietzsche's, Heideggerio etc.) ir žymių šiuolaikinės filosofijos atstovų konferencijoje nuskambėjo ir dar nedaugeliui Lietuvoje girdėtos pavardės. Savo pranešime „Reprezentacijos pabaiga ar pabaigos reprezentacija?“ doc. dr. R. Šerpytė pristatė italų filosofo G. Vattimo atstovaujamą „silpnąjį mąstymą“. Tai mąstymas, bandantis į žmogaus patirtį sugrąžinti religškumą, tuo pat metu atmetant oficialų bažnyčios mokymą, kuris laikomas sustingusių dogmų visuma, tolimu nuo tikrosios religškumo pajautos. Tačiau šiuolaikinio žmogaus mąstymo lauke tikroji religinė patirtis, užuot buvusi tam tikro objekto reprezentacija, gali rasti tik kaip to objekto atmintis, pėdsakas. Prelegentė klausė: „Ar reprezentuojančio mąstymo saulėlydį – metafiziką įveikiantį mąstymą – galima įsivaizduoti anapus įsikūnijimo horizonto?“ Juk atsiminimas suponuoja tradicijos būtinybę. Tad galbūt Vattimo filosofiją galima laikyti ne tik reprezentuojančio mąstymo pabaiga, bet ir krikščioniškąją paradigmą besiremiančios filosofijos pabaigos reprezentacija?

Originalų pranešimą parengė dr. N. Milelius. „Vardo metafizika ir bevardės egzistencijos magija“ pavadintame pranešime pasakojama ir analizuojama Gralio paieškų istorija – vienas iš pamatinių Vakarų kultūros pasakojimų, skirtų asmens identiteto paieškoms. Šiame pasakojime akivaizdžiai atsiskleidžia sąsajos tarp vardo ir asmens tapatybės; jame į vieną visumą susijungia du skirtingi požiūriai į vardo ir tapatybės tarpusavio ryšį: tradicinis, kuriame vardas sutampa su asmens esme, ir kritinis, ryšį tarp esinio ir jo vardo laikantis arbitraliu, tęstinio proceso metu konstituojamu dalyku. Antroje pranešimo dalyje prelegentas kalbėjo apie tam tikrą prasminę vietovę (*topos*), kaip vardo prasmingumo lauką, kuri nužymi ir esinio tapatybės ribas. Iškyla galimybė, keičiant teritoriją ar vardą, pereiti į „bevardės egzistencijos“ arba „egzistencijos svetimu vardu“ būseną. Tačiau tokioje būsenoje, prelegento nuomone, išlieka pirminės tapatybės „kontūrai“, kurių neįmanoma panaikinti paviršutinišku gyvenamosios vietos ar vardo pakeitimu.

Prof. dr. R. Raudas savo pranešime „Same Same but Different“ itin paprastai ir glaustai perteikė tapatybės analizei esminę mintį apie bet kurio daikto, poelgio ar teiginio reliatyvumą, priklausantį nuo kultūros, kurios ribose šis objektas svarstomas. Patekęs į kitą kultūrinį pasaulį, „tas pats, tas pats“ po kurio laiko virsta „kitokiu“, kadangi pastebimos jo savybės, neįtrauktos į objektą nusakančią sąvoką. Neegzistuoja metakalba, į kurią būtų galima išverstiviską, todėl sąvoka fiksuoja tik svarbiausias objekto savybes. Taigi, pastebėjo prelegentas, identiteto teiginys galioja tik ženklams, kadangi ženklų reikšmę sudaro savybės, *kurias žinome*. Tuo tarpu faktiniame pasaulyje reikėtų vadovautis „minkštu“ kultūriiniu reliatyvizmu, suteikiančiu visoms kultū-

roms teisę turėti savitumą, kurie *tikrais savi-
tumais* laikomi tik konkrečiame kultūriniame
pasaulyje.

Atsakydamas į klausimą apie susitarimą tarp
kultūrų, prelegentas pakartojo mintį apie „uni-
versalią kalbą“, sudarytą tik iš esminės objekto
savybes nurodančių sąvokų. Tačiau kad tokia
kalba būtų sėkmingai interpretuojama, infor-
macija besikeičiančios tautos turėtų būti kuo
vienodesnės savo „tūriu“: turtingas žodynas pa-
deda persakyti painias ir sudėtingas sąvokas, per
kurias netiesiogiai atsiskleidžia nepažįstama ki-
tos tautos patirtis ir pasaulėvaizdis.

Po Raudo pranešime „Continuity and Dif-
ference“ prof. A. Mickūnas analizavo archi-
tektoninį pasaulio suvokimą, sąlygotą kines-
tetinių patirčių: aš suvokių save ir kitą kaip tą,
kuris *gali/negali ką nors padaryti*. Skirtingi fizi-
niai pajėgumai sudaro pagrindą vieno indivi-
do atskyrimui nuo kito individo. Tad, teigė pre-
legentas, mūsų tapatybė steigiasi ne mąstymo,
bet veiklos procese, ji visų pirma išreiškia fizi-
nius mūsų kūno pajėgumus. Mano kūnas ta-
rytum išsiplečia po aplinkinį pasaulį, struktū-
rindamas jį su fizikinių sampratų (kairė-dešinė,
pirmyn-atgal, aukšty-n-žemyn) pagalba. Šiuo pagrindu galima kalbėti apie nevienodą
skirtingoms rasėms priklausančių individų sa-
vivoką bei elgesį pasaulyje, kurį prelegentas
pailiustravo taikliais pavyzdžiais. Mano fizinei
veiklai svarbi yra aplinka, kurioje sutinku ki-
tus žmones, galinčius išmokyti mane naujų
veiklos formų, padedančius išplėsti mano ga-
limybes; savo ruožtu aš padedu kurti aplinką,
skirtą kitiems žmonėms (pvz., savo vaikams),
orientuodamasis į jų kūno pajėgumus.

Paprašytas išreikšti savo nuomonę apie kū-
no ir sąmonės dualizmą, Mickūnas akcenta-
vo, jog mūsų proto gyvenimas yra lemiamas
mūsų kinestetinės patirties, kadangi kalba ne-
turi erdviškumo ir negalėtų apibūdinti fakti-

nio pasaulio, jeigu į ją nebūtų įtraukiamos są-
vokos, susiformavusios mano, kaip kūniškos
būtybės, kasdienės patirties dėka. Šis atsaky-
mas vedė prie kito klausimo – ar praktinių pa-
jėgumų sritis nėra anonimiška, išreiškiamą kie-
kybiškai? Prelegentas nesutiko, pabrėždamas
kiekvieno praktinio žinojimo *subjektyvumą*.

Kaip nuo fizinės patirties galima tiesiogiai
pereiti į etikos sritį? – toks buvo kitas klausi-
mas Mickūnui. Prelegentas teigė, kad kines-
tetiniai pokyčiai aplinkoje verčia mus taikytis
prie jų, nereflektuojant to taikymosi motyvų:
jeigu šalia manęs esantis žmogus griūna, aš jį
prilaikau ne dėl etinių reikalavimų, bet impul-
syviai. Jeigu šį aiškinimą modifikuotume ir fi-
zinį kūno impulsą pakeistume dvasiniu neiš-
vengiamos atsakomybės kito kančios akivaiz-
doje impulsu, įeitume į Levino mąstymo lau-
ką, kuriame aptiktume ir A. Lingio minčių
užuomazgas.

Prasmingu įvadu į Lingio mąstymo erdvę
tapo dokt. V. Aleksandravičiaus pranešimas
„Tapatybė ir skirtumas A. Lingio individualu-
mo sampratoje“. Pranešimo pradžioje fenome-
nologiją, dialogo filosofiją bei poststruktūra-
lizmą apibrėžęs kaip Lingio apmąstymų sklei-
dimosi erdvę, prelegentas teigė, kad „Lingis
nesusitapatina nei su viena iš šių perspektyvų:
jis pasiūlo savitą fenomenologijos, dialogo fi-
losofijos ir poststruktūralizmo konfigūraciją,
praturtindamas ją esminėmis, savo kūno ir
minčių klajonių metu išgyventomis, įžvalgomis.
Tai ir sudaro autoriaus mąstymo originalumą,
kuris meta iššūkį nusistovėjusioms tradicijų ir
mokyklų demarkacijoms“. Iš tiesų, egzisten-
ciška pasaulio pajauta įgalina Lingį susieti vi-
siškai skirtingas filosofines pažiūras – norma-
tyvinius Kanto mąstymo aspektus, tradiciškai
priskiriamus kritiniam racionalizmui, ir tiesio-
ginę kito žmogaus merdėjimo patirtį, kuri
anksčiau už bet kokius apmąstymus konstituo-

ja mano absoliučią atsakomybę už kitą. Remdamasis Levino ir savo paties įžvalgomis, Lingis tokią atsakomybę laiko esminiu individualizacijos modusu. Autentiška tapatybė gimsta tik dialoge, solidarizuojantis su kitu žmogumi.

Pats prof. A. Lingis savo pranešime „Personal Identity“ kalbėjo apie patirties pilnatvę ir žmogaus orumą. Savo orumą žmogus pajunta tik tuomet, kai gyvena *savo* gyvenimą, kuriame esmine tampa asmeninio identiteto samprata. Jai formuotis svarbios ne tik asmens vertybinės nuostatos, bet ir jų įgyvendinimas. Faktinio gyvenimo sferoje ne tiek svarbus veiksmo panašumas ar skirtingumas nuo kito asmens veiksmų, kiek egzistencinis angažuotumas atlikti tą veiksmą: „Darykite tai, tarsi nuo to priklausytų jūsų gyvenimas“, – teigė prelegentas. Be abejo, egzistencinis angažuotumas randasi tik *subjektyvių prerogatyvų* pagrindu: bet kurį daiktą ar reiškinį aš apibrėžiu tuo, kas svarbu man. Taigi mano identiteto steigimasis glaudžiai susijęs su kitų žmonių bei daiktų identiteto konstravimu. Galima sakyti, jog Lingio apmąstymuose žmogus yra neatsiejama, organiška pasaulio dalis, susijusi ne tik su kitais žmonėmis, bet ir su daik-

tais bei gamta. Todėl jis privalo būti atsakinga būtybė ir savo fenomenaliose patirtyse orientuotis labiau į *kitą* nei į patį save. Egzistencinių patirčių apmąstymu, atsakomybe ir pareiga grindžiamas santykis su pasauliu yra tikrojo asmens orumo deklaracija.

Ar ne tvirčiausias ribas ir kartu plačiausias galimybes tapatybės sklaidai nubrėžia Lingio pranešime išreikštos mintys? Etinė laikysena, reikalaujanti aptarimo, kai kalbama apie *žmogaus* egzistenciją, čia tampa svarbiausiu veiklą reguliuojančiu principu, vienintele susitikimo su kitu galimybe. Visos konferencijos metu dažnai skambėjusi „kito“ sąvoka, manau, irgi liudija, kad nenorima ignoruoti „etikos, kaip pirmosios filosofijos“.

Iškart po pranešimų iškilę klausimai ir aktyvus susirinkusiųjų dalyvavimas diskusijose lėmė tai, jog konferencija tęsėsi ilgiau nei buvo reglamentuota. Šis faktas, manau, liudija, kad kalbėjimas apie tapatybę netampa solipsistiniu monologu, bet yra prielaida intersubjektivumui rasti.

Daiva Treznevičiūtė